

Aan Ministerie van OCW
Van Regiegroep Noodplan Lerarentekort Almere

Bijlage Kritische notitie convenant lerarentekort PO Almere 2022
Datum 01-10-2022
Betreft Zelfevaluatie noodplan G5 Almere

Zelfevaluatie Noodplan Lerarentekort Almere

Voor u ligt de zelfevaluatie noodplan G5 Almere, welke onderdeel uitmaakt van de verantwoording van de subsidieregeling uitvoerig convenanten lerarentekort PO G5. Deze regeling is op 21 oktober 2020 beschikt door de Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen. Deze zelfevaluatie heeft betrekking op het tweede jaar van de subsidie, te weten schooljaar 2021-2022.

Achtergrond

Het lerarentekort in het primair onderwijs is in de grote steden, de zogenaamde G5 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Almere), een groeiend probleem. De voorspellingen laten zien dat de tekorten in deze steden de komende jaren verder zullen toenemen. De G5-besturen hebben in 2020 aangegeven dat er noodmaatregelen nodig zijn. Er is daarom per stad een noodplan opgesteld. Naar aanleiding van de noodplannen is er per stad een zogeheten convenant opgesteld. Hierin zijn afspraken gemaakt over de maatregelen, de middelen, de beoogde resultaten, monitoring en evaluatie. Met deze subsidie (welke een looptijd van vier jaar heeft) kunnen de maatregelen uit de convenanten worden uitgevoerd. Hiermee wordt gezorgd voor continuïteit, kwaliteit en kansgelijkheid van het onderwijs. De kennis die wordt opgedaan en de behaalde resultaten zullen worden vertaald, zodat ook de rest van het land gebruik kan maken van deze werkwijzen.

Context

Almere is een jonge, innovatieve, ambitieuze en veelkleurige stad. Almere kenmerkt zich onder meer door de bevolkingsopbouw: er wonen veel jonge mensen, 40% is jonger dan 30 jaar. Een ander kenmerk van Almere is dat we aanhoudend groeien. Volgens de prognoses wonen er in 2030 circa 250.000 mensen in Almere. Ook onder deze nieuwe inwoners zal het aantal jongeren groot zijn. De nauwe samenwerking tussen het onderwijs (primair onderwijs, voortgezet onderwijs, MBO, HBO en passend onderwijs), maatschappelijke partners en de gemeente Almere is hierbij essentieel.

De maatregelen die binnen het noodplan invulling krijgen, dempen het lerarentekort. Hierbij is niet de vraag hoe we de tekorten oplossen, echter hoe we omgaan met deze tekorten.

Hierbij hoort innovatief onderwijs, vernieuwend in inhoud en vorm. Maatregelen die geënt zijn op instroom, opleiden en begeleiden zijn geïntensiveerd. De maatregel anders organiseren (andere dagen weekindeling) is verbreed.

Organisatie

De organisatie rondom het noodplan Almere is ongewijzigd. Er wordt samengewerkt tussen de schoolbesturen PO, het Samenwerkingsverband Passend Onderwijs, de gemeente Almere en Hogeschool Windesheim.

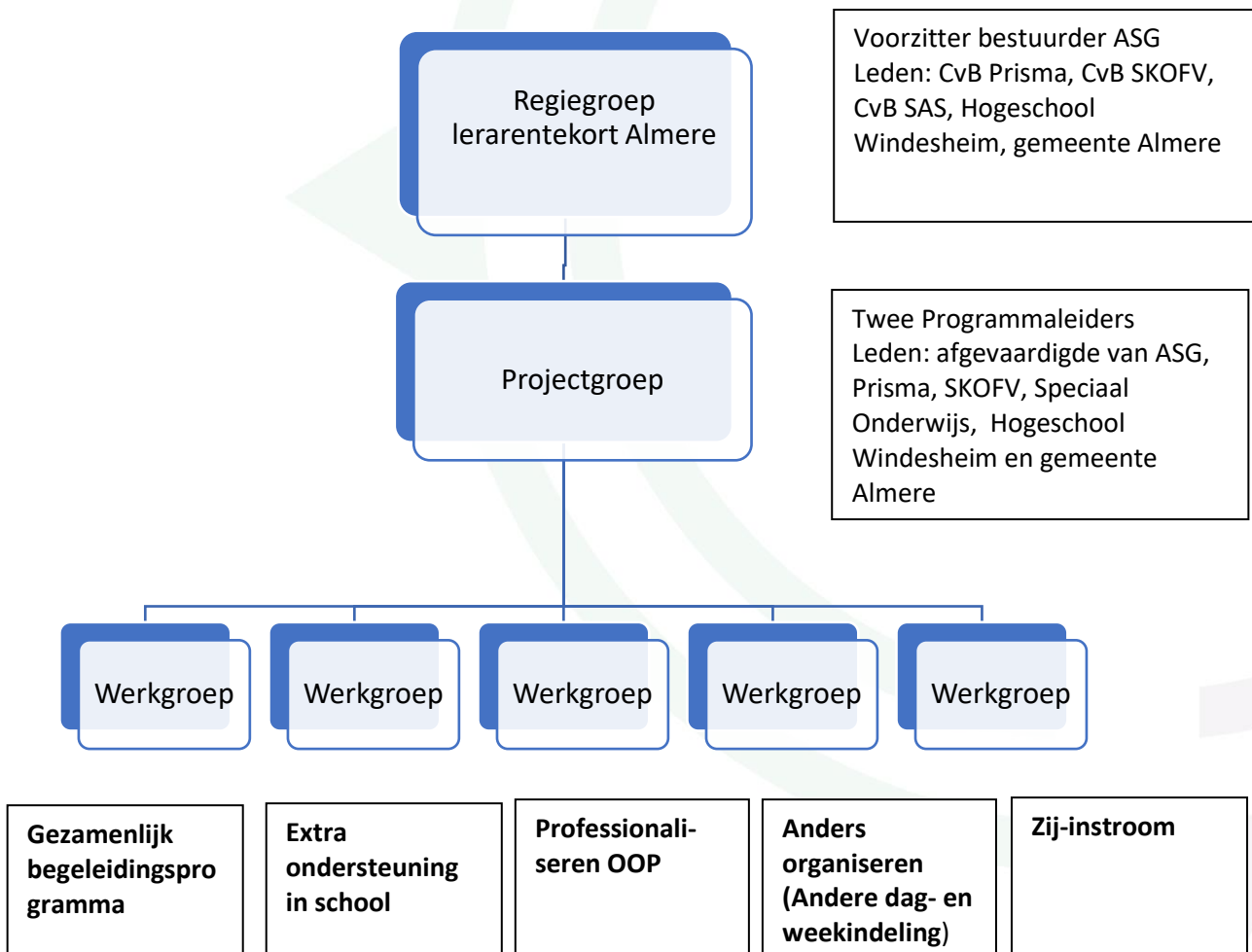
De regiegroep (waarin de bestuurders deelnemen) stuurt op onderstaande drie hoofdlijnen:

1. Het noodplan lerarentekort Almere in samenwerking G5
2. De aanpak zij-instroom PO G5
3. De uitvoering beleidsregel andere dag- en weekindeling op scholen

De projectgroep waarbinnen iedere partij is afgevaardigd, vervult een voorbereidende en uitvoerende taak en maakt de vertaling vanuit de regiegroep naar de verschillende werkgroepen. Tevens zorgt de projectgroep voor de borging in eigen organisatie.

Er zijn vijf werkgroepen. Elke werkgroep wordt aangestuurd door de werkgroepleider. Op basis van de vastgestelde opdrachtformulering wordt gezamenlijk invulling gegeven aan de betreffende maatregel/werkgroep. De werkgroepleider houdt aansluiting met de projectgroep en rapporteert aan de programmaleiders.

Schematische weergave samenwerking lerarentekort Almere

Programma lerarentekort

De Almeerse PO-besturen, het Samenwerkingsverband Passend Onderwijs, de gemeente Almere en Hogeschool Windeheim geven sinds schooljaar 2020-2021 invulling aan onderstaande vijf maatregelen:

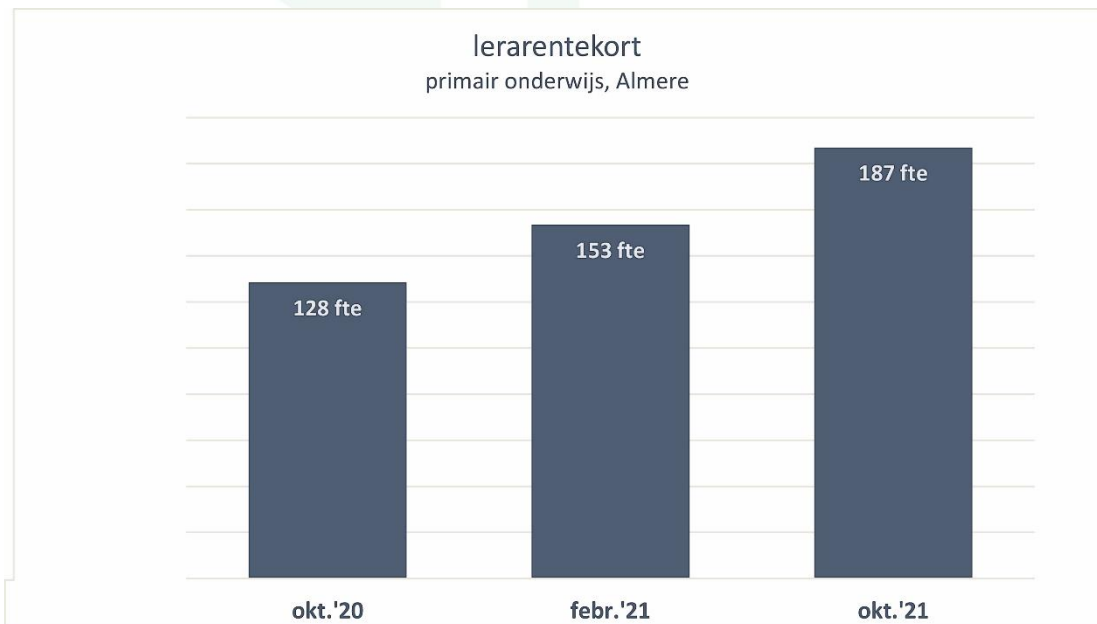
- A Begeleidingsprogramma voor startende leerkrachten
- B Extra ondersteuning binnen de school
- C Professionaliseren van onderwijsondersteunend personeel
- D Anders organiseren
- E Aantrekken zij-instromers

De maatregelen zijn in schooljaar 2021-2022 geïntensiveerd omdat ze effectief zijn gebleken bij het dempen van het lerarentekort. Het lerarentekort in Almere is relatief hoog en neemt bovendien toe.

Resultaten schooljaar 2021-2022

In oktober 2021 is een laatste meting uitgevoerd door Centerdata in opdracht van OCW. Binnen deze analyse wordt gekeken naar zowel zichtbare- als verborgen tekorten binnen het PO. Zichtbare tekorten uit zich in openstaande vacatures. Bij verborgen tekorten gaat het om vacatures voor bevoegde leerkrachten die - omdat het niet anders kan – anders worden ingevuld door onbevoegd of nog niet-bevoegd personeel. Verborgen vacatures worden opgevuld door de inzet van volgens de school nog niet geschikte zij-instromers, (on)bevoegd (ambulant) personeel, zzp'ers, uitzendkrachten (bevoegd of onbevoegd), of door het verdelen van groepen.

In de hieronder schematische weergave is zichtbaar dat het tekort is toegenomen.

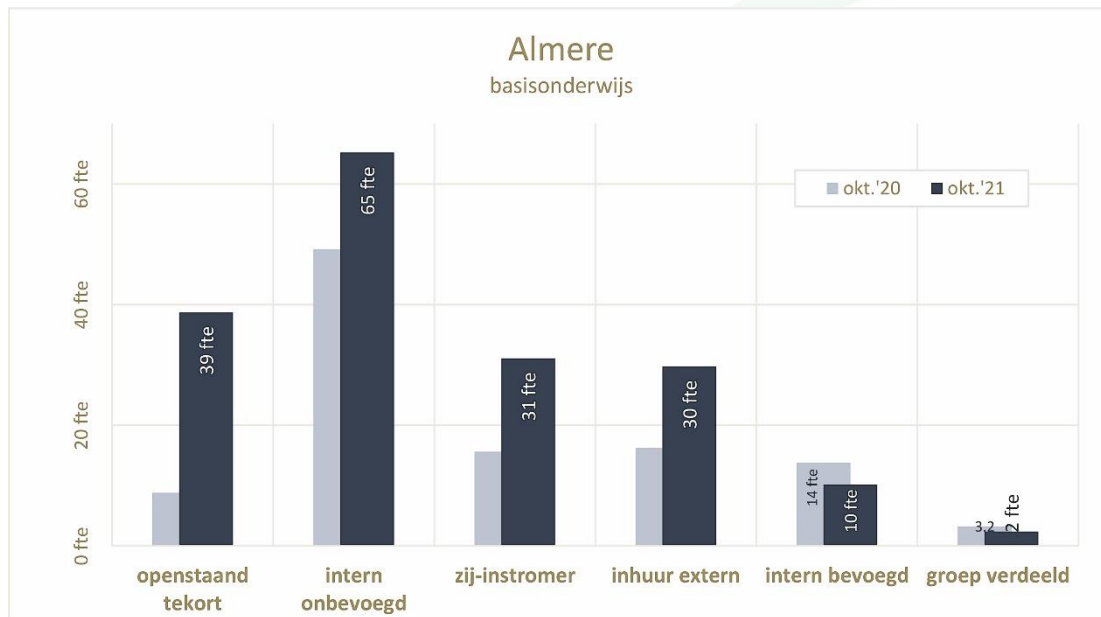
De tekorten blijven toenemen. Er zijn veel verborgen vacatures en het tekort is breder dan alleen leraren. Er is ook een groeiend tekort aan vakleerkrachten, IB'ers en schoolleiders.

Naast de oplopende tekorten zien we dat Almere blijft groeien waardoor steeds meer onderwijsprofessionals nodig zijn. Op scholen is sprake van krimp en groei die wordt veroorzaakt

door de mobiliteit van de populatie. Dit heeft z'n weerslag op de dynamiek in scholen. Stabiliteit en continuïteit in het onderwijs waarborgen zijn een uitdaging.

In vergelijking tot de andere G-5 steden zien we dat de leerling populatie complex is en de scholen een hoog schoolgewicht hebben met een diversiteit aan spreiding. Ook is de ouderbetrokkenheid laag en daardoor een aandachtspunt.

Hieronder staat een weergave waaruit opgemaakt kan worden welke keuzes worden gemaakt bij invulling van de vacatures.

Om de vacatures zoveel mogelijk het hoofd te bieden, richt Almere zich op onderstaande vijf maatregelen:

A Begeleidingsprogramma voor startende leerkrachten

Het bovenbestuurlijke begeleidingsprogramma werkt als verbindende factor tussen starters. Zij voelen zich gezien en welkom en kunnen ervaringen met elkaar delen. Door het aanbieden van voldoende begeleiding en doordat starters het gevoel krijgen dat ze gezien worden, hopen we hen te binden en te boeien. Het inductieprogramma biedt 40 uur begeleiding in het eerste jaar, 20 uur in het tweede jaar en 10 uur in het derde jaar. Indien nodig wordt afgeweken van deze norm (maatwerk).

Naast een inductieprogramma per bestuur zorgt de projectgroep ook voor een bestuursdoorbroken aanbod. Onder de naam LOL 'leerkracht ontmoet leerkracht' organiseert de projectgroep bijeenkomsten met gastsprekers waar de ontmoeting met elkaar centraal staat.

De uitvoering van het programma loopt volgens verwachting. In tegenstelling tot vorig schooljaar hebben de ontmoetingen fysiek plaatsgevonden. Dat is als zeer positief ervaren. Het effect van deze maatregel is dat startende leerkrachten zich verbonden voelen met het bestuur en de stad waar ze werken. Afgelopen schooljaar heeft dit geresulteerd in minimale uitval van starters, namelijk 3,9% (3 van de 77). De verwachting is dat door de aandacht die er nu voor starters is, de uitval alleen maar zal afnemen.

Wat is het resultaat tot nu toe?

- I. Van alle deelnemende PO scholen is de uitval van startende leraren slechts 3,9%. We hebben ons tot resultaat gesteld onder de tien procent te blijven, hieraan voldoen we ruimschoots. Ten opzichte van schooljaar 2020-2021 waarbij de uitval 4,05% was, is de uitval afgenomen.
- II. Door intensivering van het begeleidingstraject beogen we de uitstroom OP vanuit Almere naar omliggend gebied te beperken. Ondanks dat het percentage uitstroom naar andere gemeente lager is dan de beoogde 5%, is deze 0,3% hoger dan vorig jaar, namelijk 3,2%. Verhoogde brandstofkosten, krapte op de woningmarkt en vacatures dichtbij de woonplaats kunnen factoren van invloed zijn op de uitstroom.
- III. Promotie rondom bestuursdoorbroken activiteiten voor startende leerkrachten hebben we sterker neergezet.

Vooruitblik

De uitvoering van de maatregel wordt verder geïntensiveerd. De bestuursdoorbroken bijeenkomsten voor onderwijsprofessionals worden verder uitgebreid. We hebben gemerkt dat de ontmoeting en het leren van en met elkaar een positief effect heeft op het welbevinden. De begeleidingscapaciteit binnen de besturen is vergroot waardoor de inductieprogramma's nog beter vorm kunnen geven.

B Extra ondersteuning binnen de school

De complexe leerling populatie in Almere vraagt extra maatschappelijk ondersteuning in de school. Het feit dat de ouderbetrokkenheid relatief laag is betekent bovendien dat de ondersteuning die scholen vanuit hen ontvangen ook lager is dan elders.

De werkgroep zet zich in om het structureel mogelijk te maken om faciliterend personeel in te zetten zoals pedagogisch conciërges, jeugdhulpverleners en ander ondersteunend personeel zodat de focus op de lesgevende taken voor de leerkrachten kunnen worden verbeterd. Dit zorgt niet alleen voor minder werkdruk en daarmee minder uitval, maar de inzet van bijvoorbeeld jeugdverpleegkundigen en jeugdhulpverleners kan er ook voor zorgen dat de leerkrachten zich meer kunnen richten op lesgeven. Dit wordt op wijkniveau georganiseerd, waardoor scholen ook gefaciliteerd worden en projecten als Sterk in de Wijk in een duurzame behoefte kan voorzien.

Daarnaast is er extra inzet gecreëerd op de gespecialiseerde onderwijsvoorzieningen (SO en SBO) waarbij we in samenspraak met deze scholen gerichte ondersteuning hebben ingezet.

Wat is het resultaat tot nu toe?

- I. Sterk In de Wijk: alle stadsdelen zijn aangehaakt. We bedienen hiermee 67 scholen in het regulieronderwijs met 2 uur per week ondersteuning. Dit ontlast de leerkracht in gesprekken met ouders en hulpvragen van de leerling.
- II. Inzet Kernklas Haven: hier worden 8 scholen in Almere Haven bediend. Kinderen die komen wonen vanuit het buitenland en niet terecht kunnen op het Taalcentrum, kunnen binnen 48 uur naar een schoolvoorziening in de wijk. Dit ontlast de scholen. Inmiddels wordt de Kernklas ook opengesteld voor scholen buiten de wijk Haven indien zich daar een leerling aandient die hier goed gebruik van kan maken.
- III. Observatiegroep Poort: hiermee worden 7 scholen ontlast wanneer een kind een specifieke ondersteuningsbehoefte heeft op gedrag.

- IV. Inzet pedagogisch conciërge: hiermee ondersteunen we de leerkrachten op SO de Bongerd. Wanneer een kind moeite heeft met de start van de dag wordt hij/zij opgevangen door de pedagogisch conciërge en kan de leerkracht zich focussen op de groep.

Vanuit de werkgroep wordt intensief en constructief samengewerkt. Ook de gemeente pakt hierin haar aandeel om uiteindelijk (na afloop van het noodplan) deze maatregel te verduurzamen in de gehele stad.

Vooruitblik

Ondersteuning in het SBO gaat in schooljaar 22/23 van start. Hierbij kan worden gedacht aan extra handen in de klas door inzet van (vak)specialisten, coaching on the job (versterken pedagogisch- en didactisch klimaat) en pedagogisch medewerkers (ontlasting leerkrachten).

De evaluatie in januari 2023 zal uitwijzen of er aanpassingen nodig zijn.

Alle andere deelprojecten lopen door in de komende twee schooljaren. Waar nodig gaan we verbreden en verduurzamen zodat de projecten ook door kunnen lopen als de subsidieperiode is afgelopen. Dit gaat iets vragen van de inzet van de gemeente, het SWV en de schoolbesturen.

C Professionaliseren van onderwijsondersteunend personeel

Vanuit deze maatregel bieden wij onderwijsassistenten de kans om zich, door de AD-Pep opleiding te volgen, te ontwikkelen tot leraarondersteuner. De ad-pep staat voor 'pedagogisch educatief professional' en is een HBO 5 – degree. Inmiddels zijn er drie groepen gestart met de opleiding (61 studenten) en in februari 2023 rond de eerste groep deelnemers de opleiding af. Doorstuderen in deeltijd bij de pabo Windesheim in Almere is mogelijk. Met nog twee jaar verdieping in de onderwijspraktijk kan de leraarondersteuner zich ontwikkelen tot bachelor leerkracht basisonderwijs. De landelijke toelatingseisen gelden ook bij deze doorstroom naar de pabo. Tien procent van de huidige studenten heeft interesse in deze doorgroeimogelijkheid.

Naast deze opleiding bieden we ook lezingen aan voor onderwijsassistenten en leraarondersteuners die werkzaam zijn in het Almeerse onderwijs. Het doel is professionalisering en ontmoeting.

Wat is het resultaat tot nu toe?

- I. De uitvoering van deze maatregel verloopt boven verwachting goed. Sinds februari 2021 nemen er 61 onderwijsassistenten deel aan de opleiding. In het schooljaar 2020-2021 is het programma halverwege het jaar opgestart met 23 onderwijsassistenten.
- II. De eerste groep onderwijsassistenten rondt in februari 2023 de opleiding af. Vier studenten hebben de intentie om door te stromen naar het derde jaar van de Pabo.
- III. De doorstroom van de AD-pep naar het derde jaar Pabo is verbeterd doordat het curriculum beter op elkaar is afgestemd.

Vooruitblik

De maatregel blijft gecontinueerd. Ook in schooljaar 2022-2023 is er grote belangstelling voor deze opleiding. Om de doorstroom van het tweede jaar AD-pep naar het derde jaar PABO zo soepel mogelijk te laten verlopen, zijn de besturen met Hogeschool Windesheim in gesprek met de studenten om te bekijken hoe dit kan worden aangepakt.

D Anders organiseren

De samenwerkende schoolbesturen en haar scholen inventariseren, formuleren, onderzoeken, experimenteren, implementeren en evalueren verschillende mogelijkheden om de dag- en weekindeling op de scholen van Almere anders te organiseren, als onderdeel van het Noodplan Lerarentekort Almere, in samenwerking met partners rondom het onderwijs in Almere.

Voor het invullen van de andere dag- en weekindeling maken we onder andere gebruik van de wettelijke ruimte die de G5-gemeenten hebben gekregen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om zo een deel van het lerarentekort te kunnen oplossen (Experiment 'de Vijfde Schooldag' (tot augustus 2024)). Maar: we kijken bij het oppakken van de vraagstukken vanaf schooljaar 2022-2023 ook naar nieuwe onderwijsconcepten, organisatievormen en inzet van professionals voor de groepen.

We werken als schoolbesturen samen op vraagstukken waar samenwerken leidt tot een versnelling, efficiëntie, duidelijke communicatielijnen en concrete projecten. En we erkennen dat elk schoolbestuur haar eigen manier van organiseren, overleggen en uitvoeren heeft en we kiezen voor gezamenlijke én eigen routes om zoveel mogelijk verschillende experimenten en opbrengsten te zaaien en oogsten om daarna met elkaar te delen.

De schoolbesturen en scholen worden bij deze opgave ondersteund door de werkgroep Anders Organiseren. Deze maatregel richt zich op het duurzaam inbedden van anders organiseren van onderwijs.

Het aflopen schooljaar is bovenstaande visie verder verbreed en is de organisatie van de werkgroep aangepast om meer eigenaarschap bij de samenwerkende schoolbesturen en scholen te organiseren. De werkgroep bestaat vanaf schooljaar 2022-2023 uit drie coördinatoren Anders Organiseren bij alle deelnemende schoolbesturen en de beleidsadviseur Onderwijs van de gemeente Almere. De werkgroep wordt ondersteund door de werkgroep leider die zorgt voor het totaal overzicht en het aanvullen en aanscherpen van de spelregels rondom het anders organiseren.

De werkgroep heeft een faciliterende, aanjagende en ondersteunde functie op basis van bovenstaande opdrachtformulering. Zij doen dit o.a. door:

- Het inventariseren en makelen van voorbeelden, knelpunten en vraagstukken van scholen bij het anders organiseren van het onderwijs.
- Het bieden van inspiratie van binnen en buiten het onderwijs om een frisse blik te houden op mogelijkheden om het onderwijs Anders te organiseren.
- Het bieden van kritische denkkraft (critical friend) voor schoolteams die stappen (willen) maken richting anders organiseren.
- Het aanjagen van de gezamenlijke projecten om anders organiseren te kunnen ondersteunen en versnellen.
- Het zoeken naar financiële mogelijkheden om Anders Organiseren duurzaam binnen de scholen te waarborgen.
- Het toekennen van de beschikbare financiële middelen voor scholen die deelnemen aan het Experiment en/of noodplan.
- Het organiseren van opbrengstenbijeenkomsten om kennis rondom het anders organiseren Almere Breed te delen (de Almeerse Aanpak).

Wat is het resultaat tot nu toe?

- I. In schooljaar 2021-2022 hebben 13 scholen daadwerkelijk gebruik gemaakt van de speelruimte om het onderwijs op school door inzet van anders bekwame professionals te organiseren. De scholen ververmelden 5.362 uur aan inzet.
- II. 3,72 fte is anders georganiseerd door in zet van anders bekwame professionals in 2021-2022. Dit is een toename van 0,72 fte ten opzichte van 2020-2021.

Vooruitblik

De werkgroep Anders Organiseren bundelt alle initiatieven onder (vooralnog) drie programmalijnen om zo grip en zicht te houden op alle lopende projecten en processen:

1. Partnerschappen rondom het onderwijs verder versterken en uitbreiden. Deze zichtbaar maken op de website Andersom Almere.
2. Innovatieve onderwijsconcepten en organisatievormen onderzoeken en uitproberen.
3. Functie differentiatie om bredere inzet van (onderwijs) personeel mogelijk te maken.

E Aantrekken zij-instromers

De overstap maken vanuit een ander werkveld naar het onderwijs, dat kan via het zij-instroomtraject. Kandidaten met een afgeronde HBO- of WO-opleiding kunnen zich door middel van een motivatiebrief en CV aanmelden voor een selectiegesprek bij Flevowijs. Als er na het selectiegesprek een positief advies wordt afgegeven, kan de kandidaat starten met het geschiktheidsonderzoek. Na positieve afronding van het geschiktheidsonderzoek start het zij-instroomtraject. Kandidaten hebben vanaf dan 24 maanden om zich in praktijk en theorie te bekwamen tot leerkracht. Het zij-instroom traject blijkt in Almere een succesvolle maatregel.

Wat is het resultaat tot nu toe?

- I. De werving en selectie was afgelopen twee jaar succesvol. Dit jaar zien we dat er meer nodig is. We zien een afname in zowel de kwaliteit als de kwantiteit van de deelnemers. Een van de oorzaken is de toenemende werkgelegenheid in aanpalende sectoren, hoge brandstofkosten, concurrentie vanuit de andere steden.
- II. In 2021-2022 zijn er 30 zij-instromers gestart met de opleiding, in 2020-2021 waren dit er 23.
- III. Dankzij de aangescherpte werving- en selectieprocedure is er nauwelijks uitval. In zowel 2021-2022 als in 2020-2021 stopte er een zij-instromer.

Vooruitblik

Wij signaleren een afname in het aantal aanmeldingen voor het zij-instroomtraject. Dit komt overeen met het landelijke beeld.

Daarnaast valt op dat veel kandidaten die zich nu aanmelden verder af staan van het onderwijs-werkveld. De verwachting is dat de aanmeldingen voor het traject iets afnemen in vergelijking met de start in 2019, maar dat het desondanks een kansrijke maatregel zal blijven.

De besturen geven samen invulling aan het werving- en selectieproces. Dit verloopt voorspoedig. Scholen die zij-instromers een plek bieden en begeleiden zijn enthousiast over de andere expertise die ze meebrengen. Ondanks dat het doel van 40 zij-instromers niet gehaald is, continueren we de gezamenlijke aanpak en intensiveren wij de werving.

Samenwerking en solidariteitsafspraken in Almere

Er wordt gezamenlijk invulling gegeven aan het programma om het personeelstekort te verkleinen. Het programma omvat de hierboven beschreven vijf maatregelen.

De projectorganisatie is transparant georganiseerd (zie schematische weergave op pagina 2). Alle partners hebben een belangrijke rol in de projectorganisatie; ze nemen deel aan de regie-, project- of werkgroep. Iedere partner is vertegenwoordigd en heeft een stem. Er wordt per maatregel (werkgroep) gewerkt met een duidelijke opdrachtformulering en doelstelling.

Samengevat

De nood in Almere is hoog, het lerarentekort neemt toe. De ingezette maatregelen binnen het programma lerarentekort zijn effectief, maar we lossen het tekort niet op. Er is sprake van demping. Naast de oplopende tekorten zien we dat Almere blijft groeien waardoor steeds meer onderwijsprofessionals nodig zijn. Bredere inzet van noodmaatregelen sluit Almere dan ook niet uit.

De winst zien we afgelopen twee jaren vooral in het opleiden en begeleiden van onderwijsprofessionals. Ook de bestuursdoorbroken activiteiten rondom deze thema's werken goed. Deze maatregelen zullen we verder intensiveren.

De maatregel anders organiseren wordt verbreed. Er is grote behoefte aan innovatief onderwijs; vernieuwend in inhoud en vorm. De inzet van technologie wordt steeds belangrijker, maar ook inzet van anders bevoegden op de vijfde schooldag. Hierbij is het urgent dat daarvoor de 'wetgeving' of te wel de ruimte om te experimenteren opgerekt dient te blijven. We willen deze maatregel verduurzamen omdat het anders organiseren ook na 2024 aandacht behoeft.

De lerende samenwerking met de andere steden in de G5 en de partners uit het Noodplan zijn van grote meerwaarde. Met elkaar blijven wij werken aan goed onderwijs voor iedere leerling en proberen we de effecten van het lerarentekort zo klein mogelijk te houden. Wij monitoren de ingezette maatregelen nauwkeurig en zullen als regiegroep besluiten of de inzet van aanvullende maatregelen nodig zijn. Hierbij kan worden gedacht aan de wijkgerichte aanpak. Met alle besturen en scholen, opleidingen, gemeenten, inspectie en OCW wordt verkend wat er nodig is om de tekorten aan te pakken. Tevens wordt het accent op de gespecialiseerde onderwijsvoorzieningen (SO en SBO) gelegd omdat ook daar de tekorten enorm oplopen.